ВІДГУК

офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента Кориневича Антона Олександровича на дисертацію Щербань Євгенії Володимирівни на тему «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду», подану на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Спроби створення постійно діючого міжнародного судового органу, покликаного притягати до відповідальності осіб, які винні в скоєнні найбільш тяжких злочинів, а саме злочину геноциду, злочину агресії, злочинів проти людяності, воєнних злочинів спостерігались неодноразово з боку світового співтовариства. З огляду на поширення актів агресії, геноциду в Югославії і в Руанді, інші прояви системного порушення прав людини, міжнародного права, очевидним стало рішення заснувати перший в історії постійно діючий Міжнародний кримінальний суд.

Під егідою ООН в Римі 17 липня 1998 р. був прийнятий Римський статут Міжнародного кримінального суду (далі – Римський статут МКС). Його призначення полягає в здійсненні юрисдикції стосовно осіб, відповідальних за особливо тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства. Це постійний міжнародний судовий орган, що доповнює національні органи кримінальної юрисдикції.

Звісно, дана проблематика неодноразово ставала предметом наукових пошуків, включаючи і на рівні дисертаційних досліджень. Так, слід відзначити доробок вітчизняних і зарубіжних дослідників, особливо в останні десятиріччя. Чимало юристів-міжнародників стали безпосередніми укладачами проекту Римського статуту МКС.

Поряд з цим, на сьогодні відсутні комплексні наукові праці, що пропонували б ефективні шляхи вирішення проблем, пов'язаних з ратифікацією Римського статуту Україною, правовими наслідками такої процедури, необхідності імплементації його норм на конституційно-

правовому рівні в Україні. Це зумовило своєчасність та актуальність даної дисертації, її необхідність для сучасної науки і практики.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним вимогам науки і практики. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. №509-VIII.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, рекомендації та висновки, сформульовані в дослідженні, є аргументованими, містять самостійні напрацювання, критичний аналіз. Отримані теоретичні та практичні висновки стали результатом наукового пошуку, відповідно до поставленої мети і завдань дослідження.

Позитивно, що наукові пошуки авторки базуються на використанні значної джерельної бази, зверненні до наукових праць, нормативно-правових актів тощо. Опрацьовано різноманітну джерельну базу, вітчизняні і зарубіжні джерела, що дозволило авторці зробити обґрунтовані висновки щодо забезпечення імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні в Україні, пострадянських і європейських країнах.

Використання дисертанткою широкого спектру сучасних наукових методів пізнання правових явищ (аналіз, синтез, дедукція, системний, історичний, діалектичний, герменевтичний, лінгвістичний, статистичний, структурно-логічний, формально-логічний, функціональний, порівняльно-правовий та інші наукові методи) сприяло забезпеченню всебічності, повноти об'єктивності дослідження та істинності одержаних результатів.

Вищезазначене, поряд з методологічною коректністю у визначенні об'єкту, предмету, мети й завдань даного дослідження, звісно, не могло не

позначитися позитивно й на науковій новизні отриманих дисертантом наукових результатів. Зміст дисертації Щербань Євгенії Володимирівни відповідає обраній темі, характеризується логічністю та комплексністю. Матеріал дисертації авторкою викладено системно і доступно, послідовно, робота оформлена відповідно до встановлених вимог.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликають сумнівів. Вони полягають, зокрема, у тому, що в дисертації комплексно розглянуто забезпечення імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні в Україні, пострадянських і європейських країнах.

З-поміж результатів дослідження дисертації, які, на наш погляд, містять елементи новизни та сприяють вирішенню ряду теоретичних і практичних проблем, належать, зокрема, такі положення:

- сформульовано авторське розуміння імплементації Римського статуту – це організаційно-правова діяльність держави в особі уповноважених суб'єктів, що реалізується в законодавчо визначеному порядку і складається з послідовних законодавчих та інших процедур, спрямованих на забезпечення здійснення юрисдикції МКС стосовно осіб, відповідальних за особливо тяжкі злочини у порядку, визначеному Римським статутом;

- здійснено класифікацію моделей та способів імплементації Римського статуту у практиці зарубіжних країн ;

- узагальнено тенденції конституційно-правового забезпечення імплементації Римського статуту у зарубіжних країнах;

- визначено оптимальний для України спосіб імплементації Римського статуту на конституційно-правовому рівні, пов'язаного з прийняттям спеціального законодавства про співпрацю з МКС, що супроводжується внесенням змін і доповнень до відповідних законодавчих актів;

- встановлено, що ключові засади імплементації Римського статуту та визнання юрисдикції МКС, що випливають з їх правової природи та особливостей національної правової системи, і включають: принцип комплементарності МКС відносно національної судової системи; «ne bis in idem» та ін.;

– визначено систему суб'єктів забезпечення імплементації Римського статуту, що включає Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Міністерство юстиції України, Міністерство закордонних справ України, Конституційний Суд України, Міжвідомчу комісію з імплементації міжнародного гуманітарного та кримінального права в Україні, інші органи;

- обґрунтовано пропозиції щодо визначення Міністерства юстиції України національним органом, відповідальним за координацію співпраці між МКС і Україною, а також прийняття Закону України «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду», удосконалення положень Конституції України та інших законодавчих актів на шляху імплементації Римського статуту в правову систему України.

Робота містить й інші позитивні висновки, відображені в дисертації.

Практична значимість результатів дослідження. Висновки і рекомендації, обґрунтовані у роботі, можуть бути використані: у сфері нормотворчості та правозастосування; у науково-дослідній діяльності; в освітньому процесі, при розробці робочих навчальних програм, підручників та посібників, а також під час викладання відповідних начальних дисциплін.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях.

Основні положення дисертаційного дослідження викладено авторкою у 13 публікаціях, з яких 1 стаття у періодичному зарубіжному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу; п'яти статтях у виданнях, які внесені до переліку наукових фахових видань України, 7 тезах доповідей на міжнародних

і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах і форумах.

Їх вивчення дозволяє дійти висновку про належну повноту викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих наукових працях.

Оцінка змісту дисертації. Структурно дисертація складається із анотації, вступу, трьох розділів, що поділяються на сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі розкрито стан розробленості досліджуваної наукової проблеми, та обґрунтовано вибір і актуальність обраної теми, визначено об'єкт і предмет, завдання, методологічну основу дослідження, розкрито наукову новизну отриманих результатів, їх практичне значення, наведено дані про впровадження та апробацію результатів дослідження, публікації за темою дисертації. Слід підкреслити, що вдало визначено мету роботи, а саме вона полягає в аналізі теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з конституційно-правовим забезпеченням процесу імплементації Римського статуту МКС, з метою вироблення пропозицій щодо удосконалення національного законодавства України та інших інструментів реалізації зобов'язань, які випливають із Статуту.

У розділі 1 «Теоретико-правовий аналіз природи Римського статуту Міжнародного кримінального суду та його імплементації» проаналізовано доктринальні джерела дослідження Римського статуту МКС, передумови його прийняття і правова природа, поняття та форми імплементації Римського статуту МКС.

Розділ 2 «Конституційно-правові засади імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду на національному рівні» присвячено розкриттю конституційно-правових засад імплементації норм Римського статуту МКС у національне законодавство пострадянськими країнами. Тут також проаналізовано європейський досвід імплементації Римського статуту МКС у національне законодавство

І розділ 3 «Проблеми конституційно-правового забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду в Україні» зосереджено на вивченні поняття, суб'єктів і змісту конституційно-правового забезпечення імплементації Римського статуту МКС в Україні. Авторка виокремила проблеми та перспективи імплементації Римського статуту МКС у національне законодавство України на сучасному етапі.

Логічними і закономірними є висновки до роботи, які відзначаються системним та узагальнюючим характером, послідовністю викладу і новаторським підходом.

Зауваження щодо змісту дисертації. Підкреслюючи в цілому високий науковий рівень виконаної роботи, водночас варто зупинитися на окремих положеннях і висновках дисертаційного дослідження Щербань Є.В., які відзначаються дискусійним характером або ж потребують додаткового наукового обґрунтування:

1. Неодноразово на сторінках дисертації зустрічається термінологія, яка є неоднозначною, тому потребує пояснення та уточнення. Насамперед, це стосується наступних категорій: учасники Статуту МКС, держави-сторони Римського статуту, держави-учасниці Римського статуту, держави-члени і т.ін.

2. У підрозділі 1.2. дисертаційного дослідження відзначено, що Нюрнберзький процес обґрунтовано вважається «вихідною точкою» сучасного міжнародного кримінального права. «Нюрнберзьке міжнародне кримінальне право», ставши феноменом правової культури, значно розширило базу солідарних антивоєнних дій країн і народів і в цьому сенсі сприяло зміцненню універсальної основи національних кримінальних законодавств, перетворившись поступово в глобальну правову систему. Далі викладено, що міжнародне кримінальне право, застосоване в Нюрнберзі, підтверджено і в ході другого процесу щодо головних злочинців Другої світової війни.

Якою є точка зору Є. Щербань стосовно доцільності виокремлення «Римського міжнародного кримінального права» у контексті даного

дослідження, а також співвідношення його норм з нормами національної системи права і законодавства України.

3. У роботі значна увага приділена визначенню імплементації як правовому явищу, імплементації Римського статуту та їх характеристикам. Загалом погоджуючись з визначенням імплементації як організаційно-правової діяльності держави в особі уповноважених суб'єктів, варто уточнити про які інші процедури, окрім законодавчих, йдеться у процесі забезпечення здійснення юрисдикції МКС стосовно осіб, відповідальних за особливо тяжкі злочини у порядку, визначеному Римським статутом.

4. Видається доцільним акцентувати на значенні низки норм Конституції України, окрім норм її статті 124. Зокрема, йдеться про преамбулу, ст.ст. 9, 18, 85, 106, 151 і т.ін.

Яка позиція дисертантки, виходячи зі змісту згаданих конституційних норм, для пришвидшення ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду України? Чи потрібно вносити зміни і доповнення до Конституції України, враховуючи позитивний досвід зарубіжних держав?

Наведені зауваження не мають принципового характеру, не знижують високу позитивну оцінку роботи, сприяють науковій дискусії та уточненню деяких положень, висновків і пропозицій.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертація «Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду» містить результати власних досліджень автора. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про дотримання вимог норм законодавства України про авторське право.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Представлена робота є ґрунтовним науковим дослідженням, яким розв'язується конкретне наукове завдання, що має істотне значення для конституційного права, міжнародного права, кримінального права, кримінального процесуального права, юридичної науки в цілому.

Актуальність дисертації обумовлюється відсутністю системних наукових досліджень зазначеного кола питань, які б відповідали потребам сьогодення, враховували тенденції розвитку світової правової думки, а також проблеми законодавчого регулювання і реалізації процесу співробітництва України і Міжнародного кримінального суду, імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду у національне законодавство України. Усе це загострює не тільки науковий, але й практичний інтерес до проблем, пов'язаних із заявленою проблематикою, а також конкретними напрямами і шляхами її вирішення. Сформульовані висновки та пропозиції, є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною.

Загалом дисертаційне дослідження на тему: **«Конституційно-правове забезпечення імплементації Римського статуту Міжнародного кримінального суду»** відповідає вимогам, встановленим Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а його авторка **Щербань Євгенія Володимирівна** у результаті публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право.

Офіційний опонент:
кандидат юридичних наук, доцент,
Постійний Представник
Президента України
в Автономній Республіці Крим **А.О. КОРИНЕВИЧ**